

Να προσέξομε τον κόσμο της Εκκλησίας

Ορθοδοξία / Θεολογία της εικόνας

Νίκος Ι. Νικολαΐδης, Ομότ. Καθηγητής Πατερικής Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών

Η πρόκληση της εικονομαχίας (τον 8ο και 9ο αι.) έπληττε την καρδιά της Εκκλησίας. Η εικονική αποτύπωση του προσώπου του Χριστού, της υπεραγίας Θεοτόκου, των Αγγέλων και των Αγίων δεν ήταν ζήτημα τάξης, αλλά μέγεθος δόγματος για την Εκκλησία. Και ο θεσμός των εικόνων δεν ήταν «των ζωγράφων εφεύρεσις», αλλά της Ορθόδοξης Καθολικής Εκκλησίας «έγκριτος θεσμοθεσία και παράδοσις», όπως αποφαίνεται η Ζ' Οικουμενική Σύνοδος (787 μ.Χ.). Και ο χώρος του ναού δεν αποτελεί ούτε και συνιστά μουσειακό ή εκθεσειακό κατασκεύασμα. Η εικόνα συνδέεται άμεσα με την πίστη, το ήθος και τη σωτηρία του λαού του Θεού. Γιατί «αισθητοί όντες επί τα νοητά και πνευματικά αναγόμεθα δι' αισθητών συμβόλων» (Ζ' Οικ.).

Αλλά και πέραν τούτων, η εικόνα, ως έκφραση του σκοπού της Εκκλησίας, διαδηλώνει το χαμένο και το υποσχόμενο και βεβαιούμενο, θεοπρεπώς, εσχατολογικό κάλλος του ανθρώπου και της κτίσης. Έτσι, ήμασταν στην αρχέγονη κατασκευή μας από τον Θεό και έτσι θα είμαστε στη μελλοντική δοξαστική θεία

προοπτική μας. Αυτό μας προειδοποιεί και μας προϊδεάζει η εικόνα.

Το πόσο θεόσοφα η Εκκλησία μας αποτυπώνει και διδάσκει τούτη την εικονολογία, δηλαδή τη θεολογία και την ανθρωπολογία-κτησιολογία της εικόνας, τούτο εύγλωττα διακηρύσσεται από την αποτύπωση των θείων προσώπων στο εικονοστάσι, στον τρούλλο, στην κόγχη και στα λοιπά σημεία του ναού. Όλες οι παραστάσεις δεν έρχονται, για να μας αναθυμήσουν μόνο την παρουσία του προσώπου του Χριστού και των Αγίων. Ναι, και τούτος είναι ένας ιερός σκοπός των αγίων εικόνων. Για να μην τους ξεχάσουμε αλλά και για να τους έχουμε διαρκώς στην καρδιά και στη μνήμη μας, ως πρότυπά μας, και για να αποτελούν τα έργα και η όλη αναστροφή τους σημείο διαρκούς αναφοράς και ενδυνάμωσής μας. Είμαστε όντα μιμητικά και θέλομε έμπρακτα παραδείγματα. Έτσι, πολύ μας βοηθά στον σύνολο αγώνα της ζωής μας η εικόνα.

Και επί του προκειμένου αποβαίνει φοβερός ο λόγος του Αποστόλου Παύλου: «Ουκ οίδατε ότι οι άγιοι τον κόσμο κρινούσιν;» (Α Κορ. στ 2). Το οποίο σημαίνει, πως θα είμαστε αναπολόγητοι «εν ημέρα κρίσεως», αφού θα στομώσει τις οποιεσδήποτε δικαιολογίες και προφάσεις της άτυπης ζωής μας στον παρόντα κόσμο το ελεγκτικό υπόδειγμα συγχρόνων με μας Αγίων. Ναι, οι Άγιοι επαληθεύουν το Ευαγγέλιο.

Ταυτόχρονα, όμως, η παρουσία των εικόνων στον χώρο του ναού και αλλαχού είναι και μια αδιάλειπτη για μας ευκαιρία καταφυγής στην παρρησία και στη δύναμη της ικεσίας τους. Το «πολύ ισχύει δέησις δικαίου ενεργουμένη» (Ιακ. ε 6), είναι λόγος

θεοφιλής και μεστός. Αν στην παρατήρηση του Αβραάμ, για την καταλυτική δύναμη της προσευχής κάποιων Αγίων να αποτρέψουν την καταστροφή των Σοδόμων και των Γομόρρων (Γεν. 18, 24 κ.ε.), ο Κύριος-Άγγελος, με τον οποίο συνομιλεί ο Πατριάρχης, επιβεβαιώνει αυτή την προσευχητική-δυναμική διαμεσολάβηση των Αγίων, πόσο μάλλον τούτο μπορεί και ισχύει στη δική μας προσωπική, κοινωνική και εκκλησιαστική ζωή και κατάσταση πραγμάτων;

Ωστόσο, η απεικόνιση προσώπων μέσα στον ναό διαλαλεί και μια άλλη κύρια και καίρια, για τον καθένα μας, θεοτερπή προσφορά τους. Και ποιά είναι αυτή; Να την ενωτισθούμε και να τη συνειδητοποιήσουμε όλοι, και, προπαντός, ο γράφων το παρόν: Μας διαμηνύουν οι Άγιοι, δια των εικόνων τους, το σωστικό διάγγελμα, ότι κάποτε κι εκείνοι ήταν στη γη και στη δική μας θέση. Ότι πέρασαν κι εκείνοι από τη δική μας πορεία ζωής και από τη δική μας «κοιλιάδα του κλαυθμώνος» (Ψαλμ. 83, 6). Τα δικά μας προβλήματα και οι δικές μας έγνοιες ήταν κάποτε γνωρίσματα και του δικού τους βίου. Και η χάρις του Θεού και ο τρόπος ζωής τους, ήταν τα μέσα, τα οποία τους ανέδειξαν και τους καταξίωσαν στο μεγάλο υπούργημά τους, ως φίλων του Θεού. Έτσι, μας διαμηνύουν στεντόρεια: θάρρος, αδέρφια μας. Μη φοβάστε τίποτε. «Μείζων εστίν ο εν υμίν η ο εν τω κόσμω» (Α Ίω. 8 4). Αγωνισθείτε. Και «ολίγα παιδευθέντες μεγάλα ευεργετηθήσεσθε» (Σοφ. Σολ. 3, 5). Τούτη τη σιωπώσα κραυγή «δεύρο προς τον Πατέρα», την άκουσε κάποτε, βαδίζοντας προς το μαρτύριο, ο άγιος Ιγνάτιος ο Θεοφόρος. Και αυτή η φωνή-πρόσκληση έχει διαχρονική και προσωπική ισχύ.

Διαφυλάττουν, όμως οι εικόνες, όπως και τα τίμια των Αγίων λείψανα και άλλα ιερά αντικείμενα κι έναν άλλο ανεκτίμητο θησαυρό. Ποιός είναι τούτος; Ότι αποβαίνουν αποδεκτικά και, επομένως, μεταδοτικά της αγιαστικής θείας χάριτος. Ναι, αυτή είναι η πραγματικότητα και αυτή είναι η πίστη της Εκκλησίας. Και του λόγου το αληθές βεβαιώνουν οι αποφάσεις της Ζ Οικουμενικής και άλλων Συνόδων, οι θέσεις των αγίων Πατέρων μας, η πράξη της Εκκλησίας και, με αποκορύφωμα, τα θαύματα, τα οποία επιτελούν. Ο ιερός Δαμασκηνός πλέκει ολόκληρο διθύραμβο για την αγαθότητα και του αγίου σκοπού της ύλης. Η ύλη δεν είναι μεστή «φθοράς και σκότους και θανάτου», αντιλέγει στους Μανιχαίους δυαλιστές ο Άγιος. Γι' αυτό, συνεχίζει, και «τιμώ την ύλην και δι' αιδούς (σεβασμού) άγω προς αυτήν... ως θείας ενεργείας και χάριτος έμπλεως... και σέβων ου παύσομαι την ύλην δι' ης η σωτηρία μου είργασται». Εργαλείο άριστο και αναντικατάστατο αποβαίνει η ύλη στα χέρια του Θεού, προκειμένου να σωθεί ο άνθρωπος. Και επιχειρηματολογεί ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός, ακόμη, λέγοντας, ότι και αυτή τούτη η θεία Κοινωνία, υπό τα στοιχεία του άρτου και του οίνου, αγιάζει τους πιστούς και λειτουργεί ως το μέσο να γινόμαστε σύσσωμοι και σύναιμοι Χριστού, άρα και θεοί κατά χάριν. Οπότε και ποιός δεν τιμά και δεν

προσκυνά τον καθαγιασμένο Άρτο και Οίνο; Αλλά και πέραν τούτων ο Υιός και Λόγος του Θεού, ενανθρωπώντας, «ταύτην (την) ύλην ενεδύσατο», διδάσκει ο Δαμασκηνός και, έτσι, ως άνθρωπος, «επί της γης ώφθη και τοις ανθρώποις συνανεστράφη» (Βαρούχ 3, 38).

Επομένως, όχι μόνο δεν είναι άστοχη, αλλά επιβεβλημένη πράξη ο σεβασμός και η προσκύνηση των θησαυρισμάτων αυτών, ως μεστά και μεταδοτικά της θείας χάριτος. Γιατί και η σκιά του Πέτρου επιτελούσε θαύματα (Πραξ. ε 13) και τα «σουδάρια και τα σιμικίνθια» (Πραξ. ιθ 12) του Παύλου στην Έφεσο απάλλασαν τους ανθρώπους από τις νόσους και φυγάδευαν τα δαιμόνια.

Οπότε, γιατί κάποιιοι αμφιβάλλουν για τα θαυμαστά γεγονότα των εικόνων, των τιμίων λειψάνων των Αγίων ή τα προσωπικά τους αντικείμενα; Ή γιατί οι ίδιοι ή κάποιιοι άλλοι ενοχλούνται από την απόδοση τιμών στις θαυματουργικές εικόνες του Χριστού και της Υπεραγίας Θεοτόκου και των Αγίων ή και αμφιθυμούν ή, ακόμη, και αποβαίνουν επικριτές για τις τιμές σε άλλα ιερά και ανεκτίμητα κειμήλια, όπως τα τίμια των Μάγων Δώρα ή την αγία της Υπεραγίας Θεοτόκου Τιμία Ζώνη;

Αναμφίβολα, η όποια τιμή ή ο σεβασμός, κατά τον Μ. Βασίλειο, στα πιο πάνω θησαυρίσματα, «επί το πρωτότυπον διαβαίνει». Ωστόσο, ο άγιος Νικηφόρος, Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Κωνσταντινουπόλεως και Ομολογητής, ο οποίος εκπροσωπούσε, ως λαϊκός, τότε τον αυτοκράτορα στη Ζ' Οικουμενική Σύνοδο και αργότερα διετέλεσε Πατριάρχης, διδάσκει: «προσκυνητέα και τιμητέα (και) ταύτα τα ομοιώματα και θησαυρίσματα».

Γι' αυτό και η υποτίμησή τους ή η περιθωριοποίησή τους ή και η απόρριψή τους μας συλλαμβάνει να διολισθαίνουμε, συνειδητά ή ασυνείδητα, στον Μανιχαϊσμό ή στην αίρεση της εικονομαχίας! Και, κατοχυρώνοντας τούτη την πράξη της Εκκλησίας, οι Πατέρες μας λένουν: «Βασιλεύς λέγεται και η του βασιλέως εικών» (Μ. Βασίλειος). Οι Άγιοι, ως οικείοι και θεράποντες του Θεού, και «εν ζωή μάρτυρες και εν εικόσι μάρτυρες» (Νικηφόρος Κωνσταντινουπόλεως). Και ο Μ. Φώτιος παρατηρεί: «Δήλον γαρ άπασιν, ως η τιμή των εικονισμάτων τιμή γίνεται των εικονιζομένων· ώσπερ η ατιμία, εις αυτά διαβαίνει τα εικονιζόμενα».

Δεχόμαστε, λοιπόν, και τιμούμε και προσκυνούμε τις άγιες εικόνες, και τα τίμια λείψανα των Αγίων «το τίμιον ξύλον του σταυρού... και την φάτνην και το σπήλαιον και τον Γολγοθάν τον σωτήριον και τον ζωοποιόν τάφον... και τα όμοια» με τούτα θησαυρίσματά μας και λαμβάνομε διαμέσου αυτών θεία χάρη, λέγει ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός, και προσθέτει, εάν, βεβαίως, προσερχόμαστε «πίστει και καθαρώ συνειδότη».

Επομένως, «δεξώμεθα την παράδοσιν της Εκκλησίας εν ευθύτητι καρδίας και μη εν πολλοίς λογισμοίς», διδάσκει ο μέγας Ορθόδοξος Πατρολόγος π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ. Γιατί «ει αρξόμεθα την οικοδομήν της Εκκλησίας και εν μικρώ καθαιρείν, κατά μικρόν το παν καταλυθήσεται», μας προειδοποιεί ο ιερός Δαμασκηνός.

Να προσέξομε, λοιπόν, τον θεοχαρίτωτο τούτο κόσμο της Εκκλησίας, στον οποίο ανήκουν οι εικόνες και όλα τα ιερά θησαυρίσματά μας, ως «κόρην οφθαλμού».

Πηγή: περιοδικό «Αγία Λυδία», τεύχος Μαρτίου

<http://bit.ly/2mQ96n0>